

Slothouwer: stilzwijgend en vastberaden

Over gelegenheid tot onderduiken op nr 63 en over de geschiedenis van deze woning en hun bewoners aan de Rijksweg

Ton de Zwart, Duivendrecht, 3 mei 2013
In opdracht van de Stichting Oud-Duivendrecht

 Tekst en foto's Ton de Zwart

Inleiding

Hier volgt een verhaal over een heldhaftige man en zijn echtgenote, dat wij hebben ontrafeld. Want zij hebben hun verzetsdaden goed verborgen weten te houden voor omwonenden.

Dit artikel moet dan ook als een eerbetoon worden gezien aan twee gewone, maar bijzondere mensen.

Onnodig te zeggen dat het uitzonderlijk moedig was om onderduik te verlenen. Eerst Joodse mensen, maar vanaf 1943 wilden vooral Nederlandse jonge mannen zich verstoppen om te ontkomen aan de Arbeitseinsatz. "Oom Roef had een dergelijke schuilplaats voor zichzelf niet nodig. In 1943 moesten alle 18 - 35 jarigen verplicht in Duitsland gaan werken. Oom Roef niet, die was bij de aanvang van de oorlog al 47."¹ In Nederland ontstond toen pas, vanaf 1943, een kleinschalig netwerk van onderduikadressen en helpers². In Duivendrecht is sprake van zo een groepje (lees hieronder).

Het verhaal is tevens een kleine geschiedenis van ons huis in Duivendrecht geworden. Ook zal het opvallen dat vele cirkels rond zijn. Oude bekenden komen elkaar weer tegen.

Speciale dank gaat uit naar Gerrit Vuurmans, Netty Pieneman, Eva van der Weerd-van der Laan en Fred Kelpin voor hun gesprekken en bijdragen aan dit verhaal. Daarnaast Caroliene Oeldrich (GVAZ), Cees Bellaar en Sylvia Reinold voor hun feedback en verbeteringen.

De vliering

Wij, de bewoners van Rijksweg nr 63, hebben als één van onze eerste acties een gat gemaakt in een zolderkamer om met een trap op de vliering te kunnen komen. Wij wilden onze spullen met een grote verbouwing in het vooruitzicht, zoveel mogelijk opbergen. Op die vliering leek de tijd te hebben stil gestaan.

In een hoekje naast de schoorsteen lagen wat resten van menselijk verblijf aldaar: een buskaartje uit de oorlogstijd, een half vergane koppel (riem) en een broze wikkel van beschuit. Ook zagen wij een luik in het dakbeschoot³.

¹ Fred Kelpin in een e-mail van 30 april 2013 aan mij

² Barbara Beuys, interview over haar studie 'Amsterdam onder Duitse bezetting' in NCR Handelsblad van 3 mei 2013.

³ Weerbestendig houten plaatwerk dat wordt bevestigd op dakspanten of dakbinten waarop de pannen of andere dakbedekkingen worden aangebracht.

Op de vliering van de familiehuizen⁴ Rijksstraatweg 63 tot en met 57 kon men in de oorlogstijd via twee ingangen komen. De familie Vuurmans (nr. 57) en de familie Slothouwer (nr. 63) hadden allebei een ingang gemaakt achter de pannen in het dakbeschoot om via het platte dak in de vliering te komen.

In het platte deel van het dak zat destijds een opbouw met een dakluik met zink bekleed. Met een losse steektrap of ladder kon men door het luik op het platte dak komen. Vandaar keek je naar het schuine dak, waarachter de vliering zat.

Vervolgens haalde men op de plaats waar het luik zat, negen dakpannen weg en maakte men het dakbeschoot open.

Als de onderduikers eenmaal op de vliering zaten, deed Slothouwer (en pa Vuurmans bij zijn dak) de opening weer dicht en legde men de pannen terug.⁵

Deze actie was niet zonder gevaar, omdat je op het platte dak geen kant meer uit kon. Je stond daar aan de binnenkant ingesloten door het dak.

⁴ Deze panden zijn een goed voorbeeld van wat in de architectuur 'familiehuizen' of 'huizen van familie' worden genoemd, volgens Liesbeth v.d. Pol, voormalig Rijksbouwmeester, op bezoek in Duivendrecht. Dit vertelt Ans Quirijnen, voorzitter Stichting Oud-Duivendrecht, aan mij.

⁵ Gerrit Vuurmans, in gesprek met mij, over de verhalen van zijn vader en de bouwkundige situatie van het huis, waarin hij nog jaren heeft gewoond en zijn bedrijf heeft gehad. Vuurmans heeft, net als Bellaar, de vliering verbouwd tot extra kamers.

Duitse soldaten konden altijd de straat in komen rijden. Maar de verhalen gingen dat Duivendrechtaren vanaf het dak de wijde omgeving goed in de gaten hielden⁶.

Op onderstaande foto is dat uitzicht goed te zien.

De binten van de vliering waren afgetimmerd met vloerdelen, deze vormden het plafond van de tweede etage. De grote vliering viel (en valt) niet zo op vanwege het zeer schuine dak.

Onderduikers hadden genoeg ruimte want de vliering liep helemaal door onder de kap van de vier genoemde panden, zoals meer panden uit de dertiger jaren in ons dorp, vergelijkbaar met het blok aan het begin van de Rijksstraatweg waar dat ook het geval is geweest.

Wel was het zo dat twee groepen schoorstenen de doorgang belemmerden. Dat is dan ook de verklaring voor het feit dat op de vliering van de Familie Tulp (nr. 61) geen sporen zijn gevonden, 'alleen maar stof'.⁷

Je vraagt je achteraf af hoe men het uithield, zonder stromend water. Hoe en waar je je behoefte moest doen, als je eenmaal opgesloten zat in het donker.

Ontstaansgeschiedenis van het huis Rijksstraatweg 63

De eerste bewoners van de Rijksstraatweg nr. 63 – destijds nr. 7 - waren leden van de familie Slothouwer, oorspronkelijk afkomstig uit Tiel. Vader Benjamin Louis Slothouwer, was wagenmaker te Amsterdam. Op 2 juni 1905 trouwde hij met Lucia van Paresen. Het paar woonde in Amsterdam. Benjamin en Lucia kregen op 1 januari 1907 een zoon. Zij noemden hem Piet.

Dhr. Benjamin Louis Slothouwer kon voor Fl.10.600 het huis en de grond kopen van landbouwer Piet v.d. Veldt, alsook de strook grond naast de woning in de steeg van 1 meter breed voor de prijs van Fl.95,00.

Boer V.d. Veldt⁸ was lid van een bekende familie van boeren en ondernemers uit de Haarlemmermeer, Sloten, nu Badhoevedorp.

⁶ Netty Pieneman in gesprek met mij. Zij heeft de oorlogstijd in Duivendrecht zelf meegemaakt.

⁷ Cees Bellaar, huidige bewoner, in een toelichting aan mij.

⁸ Onze dochter is bevriend geweest met een kleindochter van de broer van Van der Veldt. Deze vriendin woonde aan het Gallieplantsoen en zat op de 5de Montessorischool.

Boer v.d. Veldt had als privépersoon met vooruitziende blik "Bouw- en Handelsmaatschappij Attentie IV"⁹, een NV opgericht, waar hij de enige directeur van was. Amsterdam en Ouder Amstel zochten immers uitbreidingsmogelijkheden en zijn grasland kon hij, door verstandig te investeren, goed te gelde maken.

De vier panden aan de Rijksstraatweg (foto) werden gebouwd tussen 1931 en 1933. In het koopcontract was de uitdrukkelijke voorwaarde opgenomen van het recht van overpad van de gebruikers van de percelen grond. Aan weerskanten van het huizenblok waren twee stegen, waarvan de middenstrook 50 cm breed was en in eigendom van de boer bleef en waarover Van der Veldt altijd zijn koeien moest kunnen 'weiden'¹⁰. De koeien liepen van de wei achter het huis door de steeg, staken de Rijksstraatweg over en gingen aan de overkant van de weg op stal. Naast Van der Veldt had ook boer Kolk daar zijn bedrijf.

Op 22 januari 1940, nog voor het uitbreken van de oorlog, is vader Slothouwer overleden. Hij is begraven in op Begraafplaats "Zorgvlied".¹¹ Moeder Lucia Slothouwer heeft nog een aantal jaren in het huis gewoond, eerst met haar zoon en later ook met diens vrouw.

Zoon Piet Slothouwer was, net als zijn vader, eerst Carossier¹² te Amsterdam, maar later ging hij het onderwijs in als gymnastiekleraar. Op 5 maart 1924 begon een groepje sporters een gymnastiekvereniging bij de speeltuinvereniging in de Gaaspstraat, Amsterdam. Piet is volgens de statuten de oprichter geweest van Gymnastiek Vereniging Amsterdam Zuid (GVAZ), één van de oudste verenigingen van Amsterdam. De vereniging maakte reisjes naar Duitsland en België om deel te nemen aan toernooien. Foto's hiervan bevinden zich in het archief van GVAZ.

Piet Slothouwer in de oorlogsjaren

Zijn naam was Piet, zijn roepnaam in het verzet was Roef.

Piet was 47 toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak.

Veel mensen, die min of meer actief waren in het verzet, praatten daar niet over en wisten het ook niet van elkaar, omdat dat gevaarlijk was.

Wat Piet precies heeft gedaan in het verzet weet ook Fred Kelpin¹³ niet. Dat wist niemand. 'Slothouwer was een vastberaden man, een beetje het type bullebak, maar wel in positieve zin.'¹⁴

In het huis ernaast, op nr. 61, woonde de Familie Tulp. Dit waren joodse mensen. Verscheidene keren waren zij ondergedoken. In die korte perioden trof men ze niet thuis, vertelt Kelpin. Het is heel goed mogelijk dat zij op de vliering van nr. 63 ondergedoken zijn geweest. De ingang daartoe was bij Slothouwer en hulp van buitenaf was absoluut nodig om je ongezien voor de vijand, de Duitse soldaten en Nederlandse landverraders, te kunnen verschuilen.

⁹ Nr. 46372 in het Nationaal Archief Vennootschappen, NV-dossiers

¹⁰ Boeren laten op grasweiland zomers hun koeien op de wei grazen.

¹¹ Zorgvlied. Grafnummer: N II 0642 in Wijk 2.1. Zocher - Links

¹² Carossier/wagenafwerker.

¹³ Fred Kelpin in een e-mail van 6 november 2012 aan de Stichting Oud-Duivendrecht en in gesprekken met mij, zie ook www.kelpin.nl

¹⁴ Netty Pieneman die Slothouwer heeft gekend.

Een ander bewijs voor deze onderduik geeft Kelpin, als hij vertelt dat het opvallend was, hoe goed de bewoners van nr 63 en 61 in die tijd met elkaar omgingen. De familie Tulp had veel contact met de Slothouwers. Een dochter van Tulp heeft nog jaren in het appartement op de eerste verdieping van nr. 61 gewoond, tot haar overlijden in 1983¹⁵. Zij had de oorlog overleefd.

Kelpin schrijft dat Piet Slothouwer in de oorlog actief moet zijn geweest in het verzet. Ook was het duidelijk dat Oom Roef ervaring met wapens had, zo bleek later. Uit het artikel van Fred Kelpin:

"Verder had vader een pistool dat hij bij wijze van oefening uit elkaar moest halen. Er zat een sterke veer in. De onderdelen vlogen door de kamer en oom Roef, die om de hoek woonde, moest helpen met het weer in elkaar zetten. Rond die Binnenlandse Strijdkrachten ontstond een club van vrienden en vriendinnen. Oom Roef dus, die later trouwde met tante Rietje."

Het was een klein groepje, van vier, vijf vrienden uit het verzet, die veel contact hadden met elkaar. Naast de Slothouwers waren dat oom Klaas en tante Clairie Bossenbroek. En oom Bob en tante Bep Smit. Bob was ook een verzetsnaam, want hij heette eigenlijk Wim. Deze mensen kwamen bij elkaar over de vloer en gingen samen naar feestjes.

Piet na de oorlog

Na de oorlog kwam Piet Slothouwer bij de binnenlandse strijdkrachten.

Hij werd daar Commandant *Corps gezagstroepen* van het District Amsterdam Oost, 6de compagnie, die was gevestigd in het Fort Duivendrecht.

Piet werd commandant van de BS.

Kelpin: *"Oom Roef droeg trots zijn militaire uniform. Geen blauwe overall meer maar een bruin officierspak met 'bokkentuig'."*

Onder de verantwoordelijkheid van Slothouwer hebben toen enkele executies van landverraders in het fort plaatsgevonden. De enige plek in Nederland waar dat formeel, op gezag, is gebeurd.

In 1946 is Piet getrouwd met Rietje de Hoogd, die hij kende als sportlerares van de gymnastiekvereniging: Maria Slothouwer – de Hoogd.

Door avondstudie behaalde Piet Slothouwer de aktes M.O. A en B lichamelijke oefening. Piet was actief in de sport en werd leraar gymnastiek. Later werd hij consulent lichamelijke oefening bij de Rijksinspectie voor het lager onderwijs rayon Amsterdam en daarna Rijksinspecteur.

¹⁵ Cees Bellaar, huidige bewoner, in een e-mail aan mij.

Jaarlijks kwam het Bestuur van de gymnastiekvereniging feestelijk bij elkaar in het huis van hun voorzitter. Op de foto zien wij Dhr. Slothouwer als tweede van

links.

Men bereidde gezamenlijk de dis en zat aan een hele lange tafel in de voorkamer. Gelukkig zijn er nog enkele foto's bewaard gebleven van deze bijeenkomsten. Hierop zijn ook nog originele kenmerken van het huis te zien, zoals de glas-in-lood deuren, welke onlangs geheel zijn gerestaureerd.

Het glas-in-lood in de ramen aan de straatkant is helaas niet meer origineel. Er is sprake van oorlogsschade en Slothouwer heeft de ramen laten vervangen.

Hij werd in 1966 Ridder in de Orde van Oranje-Nassau, vanwege bijzondere verdiensten. Genoemd worden zijn inzet voor het vak Lichamelijke opvoeding in het Basisonderwijs en zijn inzet voor de gymnastiekvereniging.

Op 25 augustus 1970 ontving Slothouwer de eremedaille in zilver van de Gemeente Ouder-Amstel¹⁶, wegens grote verdiensten. Wij zien hem tijdens de plechtigheid, op de foto rechts, naast de burgemeester.

Slothouwer was raadslid vanaf 23 januari 1956 vanaf de start van de partij Algemeen Burgersbelang, een partij met veel stemmen van ontevredenen. Hij is dat 16 jaar geweest, "waarvan 4 jaar moedig alleen"¹⁷, ook was hij tijdelijk wethouder in 1960 en jarenlang vrijwillig lid van de beheerscommissie van het Amstelbad in Ouderkerk.

Eind augustus 1970 nam hij afscheid van de Raad. In een toespraak van Burgemeester Hubers werd hij geprezen om zijn wijsheid en zijn deskundigheid op het gebied van het onderwijs.¹⁸

Het echtpaar bleef kinderloos (hoewel... daarover later) wat ook de oorzaak kan zijn van het gegeven dat er zo weinig verhalen over Piet en zijn oorlogsjaren na te vertellen zijn.

Op de foto zien wij Rietje, die een prijs krijgt uitgereikt, in aanwezigheid van haar man, rechtsonder.

¹⁶ Geraadpleegd website <http://home.online.nl/sic/personen/gedecoreerden/gemeente.html>

¹⁷ Amstel Gids, 11 juni 1970

¹⁸ Amstel gids, 3 sept 1970

Het echtpaar had een caravan in Hoenderloo en ging altijd naar Nice op vakantie, naar hetzelfde hotel. Nooit meer naar Duitsland. Ook de gymnastiekvereniging ging niet meer naar Duitsland. 'Dat doe je niet,' had Slothouwer gezegd. Als de voorzitter dit zei was het onbespreekbaar. Hij straalde dan ook autoriteit uit¹⁹. Hij moet, volgens verschillende verhalen, een stijle, strenge en principiële man zijn geweest. Dhr. Slothouwer reisde nooit meer naar Duitsland. Niet als privépersoon en niet als Voorzitter van de vereniging.

Slothouwer was behoorlijk koningsgezind²⁰. Op 6 september 1973 vierde Koningin Juliana haar 25 jarig jubileum. Achter de woning was toentertijd een houten garage. Om bij de auto te komen moest je door de poort van Meijer. Zo noemde men in de buurt de steeg naast het huis destijds, omdat Meijer links achter zijn garagebedrijf had, waar hij auto's repareerde en rechts in de hoek enkele houten garages.

Piet pakte zijn Citroen DS en hij en zijn vrouw reden naar Paleis Soestdijk om voor de hekken naar de koningin te wuiven.

Fred Kelpin heeft oom Roef later vaak gesproken, op de 5de Montessorischool in de Watergraafsmeer, waar Fred inmiddels hoofd der school was. Hij kwam dan 'deftig' op bezoek als Rijksinspecteur. Na afloop van het officiële gesprek zei Fred dan joviaal tegen hem: "Tot vanavond, oom Roef."

Want Piet was bevriend met de vader van Fred, Dhr. J.A. Kelpin, die ook lid was geweest van de binnenlandse strijdkrachten en om de hoek, in de Plataanstraat in Duivendrecht woonde.

De nalatenschap

Na het overlijden van Piet Slothouwer heeft Rietje, zijn weduwe, nog jarenlang in het huis gewoond.

Tante Rietje reed niet in de Citroen DS, Piet was namelijk altijd bang voor schade. Kelpin heeft deze auto voor haar verkocht en er een kleine automaat voor in de plaats aangeschaft. Hier reed zij wel in, ook richting Veluwe.

Rietje was enorm actief in het vrijwilligerswerk en het verenigingsleven, zoals GVAZ, en zij heeft, tot het niet meer ging want zij werd slecht ter been, in Duivendrecht jarenlang bejaardengymnastiek gegeven. Zij kon de trap niet meer zelfstandig op.

De beneden trap werd veranderd. De houten leuning werd verwijderd, in de plaats daarvan kwam in 1967 een gietijzeren leuning.

Langs de andere kant, aan de muurkant, werd een stoeltjeslift gemaakt. Op de zolder en vliering kon Rietje Slothouwer echter niet meer komen.

Een brandweerman, die tevens zelfstandig ondernemer was, keurde de schoorsteen af en mocht vervolgens van Mw. Slothouwer, in goed vertrouwen,

¹⁹ Eva van der Weerd-van der Laan in gesprek met mij

²⁰ Kelpin in gesprek met mij op 27 april 2013

deze schoorsteen afbreken. Een slimme ondernemer... Hij heeft tot onder de pannen dit klusje verricht en is daarom niet op de vliering geweest.²¹

Het dak en de vliering gingen lekken in de loop der tijd en duiven vlogen onder de verzakte vensterbank in en uit. Stille getuigen van een vervlogen geschiedenis. Maria Slothouwer overleed op 3 september 1994.

Bedroefd, maar dankbaar dat haar een langer lijden bespaard is gebleven, geven wij kennis dat van ons is heengegaan onze lieve zuster, tante, oudtante en mijn beste vriendin

MARIA DE HOOGD

weduwe van

PIETER JOHANNES SLOTHOUWER

in de leeftijd van 80 jaar.

Uit aller naam:

Joke en Dirk van den Brink

3 september 1994

Correspondentie-adres:

Jan Smitstraat 32 III

1069 TC Amsterdam.

Er zal gelegenheid zijn tot afscheid nemen en condoleren op woensdag van 19.00 tot 19.45 uur in Uitvaartcentrum Zuid, Fred. Roeskestraat 91 te Amsterdam.

De teraardebestelling zal plaatsvinden op donderdag 8 september om 15.00 uur op de begraafplaats Zorgvlied, Amsteldijk 273 te Amsterdam.

Tevens zal er na afloop van de plechtigheid gelegenheid zijn tot condoleren in de ontvangkamer van de begraafplaats.

Vertrek vanaf Uitvaartcentrum Zuid om 14.30 uur.

De erfgenamen, nichten en neven, hebben het huis en grond na enkele jaren van leegstand, op 6 september 1995, aan ons verkocht, in min of meer verwaarloosde staat met de bijbehorende, door stookolie vervuilde grond. Eén van de neven vertelde mij bij de sleuteloverdracht, dat hij blij was dat wij ook in het onderwijs werkzaam waren. Dat hoorde in dit huis nu eenmaal en zo was ook deze cirkel weer rond.

In de afgelopen jaren is het huis van binnen en van buiten, van dak tot en met de kruipruimte, volledig hersteld, verbouwd en gerenoveerd volgens de eisen van het nu geldende bouwbesluit. Met behoud van alle nog aanwezige, originele elementen uit de jaren dertig.

Ook de 'poort van Meijer' en de grond achter de woning is via de vorige eigenaar, Dhr. Braam, kruidenier te Duivendrecht en J. Lüschen, ook geen onbekende in ons dorp, in ons bezit gekomen. Daarop staat geen houten garage meer. Desondanks koesteren wij de 'erfenis' van Slothouwer. De vlag wil ik nog wel af en toe steken, aan de vlaggenmast van Slothouwer.

²¹ Cees Bellaar in een e-mail aan mij

Geen dochter, wel een kind in beeld

Eva van der Laan was vijf jaar, in 1944, toen zij op de gymnastiekvereniging kwam turnen en gymmen, in de groep van Maria de Hoogd. De Slothouwers voelden een speciale band met haar die levenslang is gebleven.

Piet heeft Eva gestimuleerd om lerares gymnastiek te worden en heeft zich beijverd voor haar vaste aanstelling aan het openbaar Onderwijs van de Gemeente Amsterdam. Zij werkte aan de Berlageschool en aan de 5de Montessorischool, waar zij collega werd van Fred Kelpin.

Eva was te jong om te getuigen van de oorlogsjaren. Bovendien was oom Piet erg gesloten. Hij praatte er nooit over, zo vertelt zij.

Zij is regelmatig te gast geweest bij de Slothouwers thuis en op de werkkamer op de eerste etage aan de straatkant: "Het was een statige, mooie kamer met eikenparket op de vloer. In de hoek stond een enorm houten bureau en daarachter troonde Slothouwer. Het was alsof je op audiëntie kwam, alsof je op het matje moest komen."

Kelpin vertelt dat hij na het overlijden van oom Roef in de kamer van Slothouwer is geweest. Daar lagen de vlag en een helm.²²

Deze kamer is nog steeds mooi. Hoewel een stuk van de gevel, het balkon en de openslaande deuren volledig zijn vernieuwd, is alles teruggebracht naar de oorspronkelijke staat, ligt dezelfde parketvloer nog steeds te glanzen en is de authentieke sfeer volgens Eva goed bewaard gebleven. Het is nu de werkkamer van de huidige eigenaar-bewoner, die o.a. interim directeur is van... de 5de Montessorischool in de Watergraafsmeer. De school van Fred Kelpin, Eva van der Weerd – van der Laan en waar Piet Slothouwer vaak is geweest als Rijksinspecteur.

Piet is op 25 maart 1976 overleden, op de leeftijd van 69 jaar, en begraven in het Familiegrav op Zorgvlied. In de lokale krant verscheen een artikel om hem te herdenken.²³

Eva heeft het voorzitterschap van de vereniging overgenomen en is voorzitter tot op de dag van vandaag. De vereniging heeft een "Slothouwertrofee" in het leven geroepen, die jaarlijks wordt uitgereikt aan iemand die zich speciaal heeft ingezet voor de vereniging.

²² Kelpin in gesprek met mij op 27 april 2013

²³ Amstel Gids, 22-4-1976

Met grote verslagenheid is onze Vriend

Piet Slothouwer

plotseling overleden.

Hij zal altijd in onze herinnering blijven.

-3-1976.

Jannie
Wim
en Pim Been

Met diepe droefheid geven wij u kennis van het geheel onverwachte heengaan van mijn lieve, zorgzame Man, onze Zwager en Oom

PIETER JOHANNES SLOTHOUWER

Ridder in de Orde van Oranje-Nassau

op de leeftijd van 69 jaar.

Uit aller naam: M. Slothouwer-de Hoogd

Duivendrecht, 25 maart 1976
Rijkstraatweg 63

Heden bereikte ons het bericht dat van ons is heengegaan onze zeer gewaardeerde Voorzitter de Heer

P. J. Slothouwer

Ridder in de Orde van Oranje-Nassau

Wij zullen node zijn stuwende kracht en grote vriendschap missen.

Hij heeft meer dan 50 jaar zijn beste krachten aan onze vereniging gegeven.

Gymnastiek Vereniging
Amsterdam-Zuid
Namens het Bestuur,
H. Blok-Santing

Amsterdam, 25 maart 1976